

Marek Kuźmicki

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

**INSTYTUCJONALNO-SYSTEMOWE BARIERY ROZWOJU
PRZEDSIĘBIORSTW ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI ŻYWIENIOWE
I NOCLEGOWE W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM**

*INSTITUTIONAL AND LEGAL BARRIERS FOR THE DEVELOPMENT
OF BUSINESSES PROVIDING CATERING AND ACCOMMODATION
SERVICES IN LUBELSKIE PROVINCE*

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa gastronomiczne i noclegowe, rozwój, bariery

Key words: catering and accommodation businesses, development, barriers

Synopsis. Przeprowadzone badania empiryczne pozwalają stwierdzić, że istniejące otoczenie instytucjonalno-systemowe stwarza bariery w rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe w województwie lubelskim. Warunkiem pobudzenia rozwoju badanych podmiotów jest dokonanie zmian, które powinny dotyczyć zwłaszcza polityki fiskalnej państwa, barier prawnych i administracyjnych.

Wstęp

Kondycja i perspektywy rozwoju przedsiębiorstw usługowych oraz innych uczestników życia gospodarczego uzależnione są od wielu czynników o charakterze makro- i mikroekonomicznym, które w mniejszym lub większym zakresie decydują o warunkach ich funkcjonowania. Przeobrażenia społeczno-gospodarcze sprawiają, że przedsiębiorstwa funkcjonują w warunkach stwarzających określone szanse rozwoju, bądź w warunkach zagrożenia dla utrzymania wartości posiadanych zasobów i osiągniętej pozycji na rynku. Tempo i kierunki dokonujących się zmian wpływają na efektywność i sprawność działania przedsiębiorstw [Dąbrowska 2008].

Ważnym elementem wpływającym na sytuację podmiotów gospodarczych jest otoczenie instytucjonalne, które tworzą organizacje kształtujące warunki działania przedsiębiorstw na szczeblu krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Niemniej istotne jest otoczenie systemowe wynikające bezpośrednio z rynkowego mechanizmu regulującego funkcjonowanie gospodarki oraz polityki społeczno-gospodarczej państwa i kształtujących ją czynników formalno-prawnych. Można je utożsamiać z pojawiającym się w literaturze pojęciem otoczenia „władza”, które zawiera zarówno kwestie gospodarcze, wynikające z programu gospodarczego rządzących, jak i prawo, którego wysoka jakość oraz stabilność dają podstawy do powstawania i rozwoju podmiotów gospodarczych. Otoczenie „władza” tworzą: stopień fiskalizmu, jakość systemu bankowego i polityka monetarna, obciążenia okołopłacowe, regulacje rynku pracy, pozataryfowe bariery handlowe, korupcja w urzędach i sądownictwie, biurokracja [Adamkiewicz-Drwiło 2007].

Przystosowywanie się przedsiębiorstwa do otoczenia, a także jego oddziaływanie na otoczenie jest procesem niekończącym się. Słusznie podkreśla się, że adaptacja przedsiębiorstwa do otoczenia dokonuje się zawsze w warunkach mniejszej lub większej niepewności. Im bardziej otoczenie organizacji jest złożone i skomplikowane, tym trudniej obserwować zachodzące w nim zmiany i odpowiednio szybko na nie reagować [Bolesta-Kukułka 1995]. Przedsiębiorstwa planując strategicznie, powinny kierować się mądrością Demostenesa: „Małe szanse są często początkiem wielkich przedsięwzięć” [Sztucki 2000].

Typowa firma sektora MSP pozostaje w bardzo silnych związkach z rynkiem (otoczeniem) lokalnym, wchodzi z nim w pewnego rodzaju interakcje. Z jednej strony otoczenie warunkuje rozwój przedsiębiorstwa, a z drugiej strony sektor małych i średnich przedsiębiorstw w znacznym stopniu wpływa na poziom lokalnego rozwoju gospodarczego [Angowski 2005]. Dlatego tak ważny jest problem tworzenia sprzyjającego klimatu dla działania i rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw, który jest silnie uwarunkowany istniejącym otoczeniem instytucjonalno-systemowym.

Cel i metodyka badań

Celem artykułu jest identyfikacja oraz określenie siły oddziaływania instytucjonalno-systemowych barier, utrudniających powstawanie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe w województwie lubelskim.

Podmiotowy zakres badań przeprowadzonych jesienią 2007 roku stanowiło 281 przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe. W ujęciu szczegółowym badanymi podmiotami były zakłady i punkty tworzące bazę żywieniową turystyki (222 placówki), tj.: restauracje, bary, stołówki, punkty gastronomiczne, a także obiekty tworzące bazę noclegową turystyki (59 placówek): hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe¹, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe i obiekty pozostałe niesklasyfikowane².

Przestrzenny zakres badań został określony metodą analizy skupień. Stanowiły go 4 obszary. Obszar 1 – miasta: Lublin, Zamość, obszar 2 – miasta: Biała Podlaska, Chełm, obszar 3 – powiaty: janowski, łukowski, opolski, parczewski, tomaszowski, obszar 4 – powiaty: puławski, włodawski.

W celu identyfikacji barier wynikających z otoczenia instytucjonalno-systemowego, a także określenia ich wpływu na rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe wykorzystano metodę ankiety bezpośredniej, która była skierowana do właścicieli wspomnianych podmiotów gospodarczych.

Wyniki badań

Tabela 1. Ocena barier spotykanych przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi gastronomiczne i noclegowe
Table 1. An opinion on barriers met with establishing tourist enterprises that provide gastronomic and lodging services

Bariery spotykane przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne/ <i>Barriers met with establishing a tourist business that provides lodging and gastronomic services</i>	Obszar ^a /Area				Ogółem/ <i>Total</i>
	1	2	3	4	
Fiskalne/ <i>Fiscal</i>	4,09	3,86	3,65	3,63	3,78
Prawne/ <i>Legal</i>	3,45 ^{a,b}	3,38	2,89 ^a	2,80 ^b	3,06
Finansowe/ <i>Financial</i>	3,45 ^{a,b}	2,95	2,87 ^a	2,60 ^b	2,99
Administracyjne/ <i>Administrative</i>	3,84 ^{a,b}	3,62 ^c	3,06 ^a	2,58 ^{b,c}	3,23
Trudności z uzyskaniem pozwoleń/ <i>Difficulties with obtaining permissions</i>	3,11 ^{a,b}	3,43 ^{c,d}	2,04 ^{a,c}	1,98 ^{b,d}	2,42
Niedostateczna promocja regionu/ <i>Insufficient promotion of a region</i>	3,59 ^a	3,57 ^b	3,33 ^c	2,70 ^{a,b,c}	3,31

^{a,b,c,d} wskazuje na istotną różnicę pomiędzy daną parą średnich ($p < 0,05$)

^aobszar 1 – miasta: Lublin, Zamość, obszar 2 – miasta: Biała Podlaska, Chełm, obszar 3 – powiaty: janowski, łukowski, opolski, parczewski, tomaszowski, obszar 4 – powiaty: puławski, włodawski. Liczby odpowiadają wartościom skali 1-5, gdzie 1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem.

^{a,b,c,d} points out an essential difference between a particular pair of averages ($p < 0,05$)^a area 1 – towns: Lublin, Zamość, area 2 – towns: Biała Podlaska, Chełm; area 3 – administrative districts: janowski, łukowski, opolski, parczewski, tomaszowski; area 4 – administrative districts: puławski, włodawski. The numbers correspond to values of 1-5 scale, 1 – lack of a problem, 5 – a very serious problem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Source: own study based on statistical survey

¹ Obiekty noclegowe podzielone na pokoje, podlegające jednemu zarządowi, świadczące pewne usługi, w tym przynajmniej codzienne sprzątnięcie pokoi, ślanie łóżek i mycie urządzeń sanitarnych (np. obiekt spełniający zadania hotelu, motelu lub pensjonatu, któremu nie została nadana kategoria) [Buczak i in. 2006].

² Obiekty, które w czasie niepełnego wykorzystania zgodnie z ich przeznaczeniem lub w części, pełnią funkcję obiektu noclegowego dla turystów. Są to m.in. internaty, domy studenckie, hotele robotnicze.

Bariery rozwoju przedsiębiorstw gastronomicznych i noclegowych wynikające z otoczenia instytucjonalno-systemowego w czasie badań empirycznych zostały ocenione w skali 1-5, gdzie 1 oznaczało – brak problemu, 5 – bardzo duży problem.

Ocenę barier spotykanych przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi żywieniowe i noclegowe przedstawiono w tabeli 1. Największym ograniczeniem w momencie zakładania wspomnianych podmiotów gospodarczych okazały się bariery fiskalne (3,78). Funkcjonujący system podatkowy, nieco bardziej krytycznie oceniają właściciele badanych przedsiębiorstw prowadzący swoją działalność gospodarczą z większych ośrodków miejskich województwa lubelskiego. Odczuwają oni bardziej obciążenia fiskalne ze strony państwa, gdyż ich przedsiębiorstwa usługowe prowadzą działalność gospodarczą na większą skalę, osiągają wyższe dochody i w konsekwencji zmuszone są do płacenia wysokich

kwot podatków w wartościach bezwzględnych. Inne czynniki ocenione stosunkowo negatywnie na tle pozostałych to niedostateczna promocja regionu (3,31) i bariery administracyjne (3,23).

Bariery prawne w momencie zakładania przedsiębiorstw świadczących usługi gastronomiczne i noclegowe zostały w badaniach uznane za umiarkowany problem (3,06). We wstępnej fazie działalności gospodarczej w dużych miastach bariery prawne zostały uznane za większe (obszar 1 – 3,45, obszar 2 – 3,38), niż na terenie powiatów ziemskich (obszar 3 – 2,89, obszar 4 – 2,80). Różnica w ocenie zastanawia, gdyż te same rozwiązania prawne warunkują działalność podmiotów gospodarczych na różnych obszarach geograficznych ich funkcjonowania. Bariery, jakie najczęściej napotymano przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych to:

- fiskalne (wysokie podatki, składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, inne obowiązkowe płatności na rzecz budżetu państwa),
- prawne (niestabilność systemu, skomplikowane przepisy),
- finansowe (brak własnych środków, brak środków pomocowych z właściwych instytucji, ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania przez wysokie stopy procentowe oraz prowizje za świadczone usługi finansowe, skomplikowane procedury, wymagane zabezpieczenia),
- administracyjne (skomplikowane procedury, trudności z uzyskaniem pozwoleń na inwestycje).

Przedsiębiorcy, zakładając swoją działalność gospodarczą napotykali także na umiarkowane bariery finansowe (2,99). W wyniku badań zaobserwowano przestrzenne rozbieżności w ocenie zjawiska. Największe bariery natury finansowej odczuwali właściciele placówek turystycznych z Lublina i Zamościa (3,45), z mniejszymi trudnościami borykali się przedsiębiorcy zaczynający funkcjonować w Białej Podlaskiej i Chełmie (2,95) oraz ich odpowiednicy z terenu powiatów janowskiego, łukowskiego, opolskiego, parczewskiego, tomaszowskiego (2,87). W układzie przestrzennym bariery finansowe okazały się najmniejszymi utrudnieniami dla przedsiębiorców z obszaru powiatów puławskiego i włodawskiego (2,60). Wynik ten może być związany ze skalą inwestycji w trakcie rozpoczynania działalności gospodarczej w dużych miastach (Lublin, Zamość). Są one często znacznie bardziej kapitałochłonne, niż inwestycje realizowane w mniejszych miejscowościach.

W trakcie badań respondenci dokonali także oceny instytucjonalno-systemowych barier rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe, które znajdują się w fazie dojrzałości swojego cyklu życia. Wyniki z uwzględnieniem przestrzennego zróżnicowania obszaru badań przedstawiono w tabeli 2.

Bariery fiskalne stanowią największe utrudnienia rozwoju gastronomicznych i noclegowych podmiotów usługowych (4,13), które są na etapie rozwoju. Na uwagę zasługuje fakt, że przedsiębiorcy ze wszystkich badanych obszarów, tj.: 4 największych miast województwa lubelskiego i siedmiu powiatów ziemskich, zgodnie ocenili sytuację w kontekście analizowanego czynnika, co może wynikać z jednolitych i zbyt uciążliwych w opinii respondentów regulacji fiskalnych dotyczących prowadzenia komercyjnej działalności gospodarczej. Podobnie, jak w fazie zakładania działalności gospodarczej, niedostateczna promocja regionu (3,71) i bariery administracyjne (3,53) zostały ocenione stosunkowo negatywnie przez respondentów.

Właściciele badanych przedsiębiorstw, będących na etapie rozwoju dojrzałości w swoim cyklu życia, bariery wynikające z otoczenia prawnego ocenili jako umiarkowany problem (3,36). Zwracając uwagę na przestrzenne zróżnicowanie zjawiska, bariery prawne zostały bardziej krytycznie ocenione w dużych miastach (obszar 1 – 3,79, obszar 2 – 3,52), względem przedsiębiorców działających na tere-

Tabela 2. Ocena barier rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi gastronomiczne i noclegowe w fazie dojrzałości
Table 2. An opinion on barriers met with establishing tourist enterprises that provide gastronomic and lodging services at maturity stage

Bariery rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne/ <i>Barriers in a development of tourist businesses that provide lodging and gastronomic services</i>	Obszar ^a /Area				Ogółem/ <i>Total</i>
	1	2	3	4	
Fiskalne/ <i>Fiscal</i>	4,22	3,67	4,18	4,04	4,13
Prawne/ <i>Legal</i>	3,79 ^{a,b}	3,52	3,27 ^a	2,88 ^b	3,36
Finansowe/ <i>Financial</i>	3,61 ^a	3,05	3,15	2,68 ^a	3,18
Administracyjne/ <i>Administrative</i>	3,95 ^{a,b}	3,52	3,40 ^a	3,26 ^b	3,53
Ciągłe kontrole/ <i>Continuous checks</i>	3,16 ^{a,b}	3,48 ^{c,d}	2,73 ^{a,c}	2,41 ^{b,d}	2,85
Niedostateczna promocja regionu/ <i>Insufficient promotion of a region</i>	3,83	3,71	3,75	3,44	3,71

^{a,b,c,d} objaśnienia jak w tab. 1/see tab. 1

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Tabela 3. Ocena potrzeby zmian barier rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe
Table 3. An opinion on a need to change barriers of development of enterprises that provide gastronomic and lodging services

Bariery rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne/ <i>Barriers in a development of tourist businesses that provide lodging and gastronomic services</i>	Obsza/Area				Ogółem/ <i>Total</i>
	1	2	3	4	
Fiskalne/ <i>Fiscal</i>	4,43	4,00	4,28	4,15	4,27
Prawne/ <i>Legal</i>	3,87 ^a	3,71	3,51 ^b	2,83 ^{ab}	3,51
Finansowe/ <i>Financial</i>	3,90 ^a	3,10	3,39	2,94 ^a	3,43
Administracyjne/ <i>Administrative</i>	4,13 ^{a,b}	3,62	3,51 ^a	3,29 ^b	3,65
Ciągłe kontrole/ <i>Continuous checks</i>	3,29 ^{ab}	3,75 ^{c,d}	2,80 ^{a,c}	2,33 ^{b,d}	2,92
Niedostateczna promocja regionu/ <i>Insufficient promotion of a region</i>	3,93	4,20	3,80	3,74	3,86

^{a,b,c,d} liczby odpowiadają wartościom skali 1-5, gdzie 1 – brak potrzeby zmiany, 5 – bardzo duża potrzeba zmiany. Pozostałe oznaczenia jak w tab. 1/ *The numbers correspond to values of 1-5 scale; 1 – lack of a need to change, 5 – a very serious need to change*

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

oceniony w miastach Biała Podlaska i Chełm (3,05) oraz powiatach: janowskim, łukowskim, opolskim, parczewskim, tomaszowskim (3,15). Przedsiębiorcy w trakcie badań mieli okazję określić siłę potrzeby zmian ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej wynikających z otoczenia instytucjonalno-systemowego. Ocen zjawiska dokonywano w skali 1-5, gdzie 1 oznaczało brak potrzeby zmiany, 5 bardzo dużą potrzebę zmiany. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 3.

Przedsiębiorcy odczuwają mniejszą potrzebę zmian barier finansowych (3,43) niż barier fiskalnych (4,27), administracyjnych (3,65), prawnych (3,51) działań promujących region (3,86). W opinii respondentów czynnikiem wymagającym najmniejszych zmian były kontrole ze strony właściwych instytucji, np. stacji sanitarno-epidemiologicznych (2,92). Wyniki dla wybranych obszarów różnią się i odbiegają od średniej oceny barier rozwojowych.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonych badań empirycznych pozwalają stwierdzić, że istniejące otoczenie instytucjonalno-systemowe stwarza bariery w rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe, zarówno tym które są dopiero w fazie tworzenia, jak i tym które funkcjonują na rynku od dłuższego czasu. Ograniczenia w różnym stopniu utrudniają zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej na terenie poszczególnych powiatów województwa lubelskiego. Na większe trudności, wynikające z barier otoczenia instytucjonalno-systemowego napotykać przedsiębiorcy z powiatów grodzkich. Taka ocena sytuacji może wynikać z lepszej identyfikacji szans tkwiących w badanym rodzaju otoczeniu przez właścicieli gastronomicznych i noclegowych placówek funkcjonujących w dużych ośrodkach miejskich Lubelszczyzny.

Badania empiryczne dowiodły, że bariery finansowe związane z brakiem własnych środków finansowych, brakiem środków finansowych z właściwych instytucji pomocowych, ograniczonym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania (głównie przez wysokie stopy procentowe, prowizje, skomplikowane procedury i wymagane zabezpieczenia), nie są najważniejszymi ograniczeniami w tworzeniu badanych podmiotów, a także prowadzeniu bieżącej działalności przez przedsiębiorstwa świadczące usługi gastronomiczne i noclegowe w województwie lubelskim. Analizowane przedsiębiorstwa często osiągają zadowalający wynik finansowy, który pozwala na finansowanie działalności gospodarczej z własnego kapitału, a w przypadku problemów finansowych przedsiębiorcy nie mają bardzo dużych trudności z uzyskaniem środków z zewnętrznych źródeł finansowania działalności.

nach powiatów ziemskich (obszar 3 – 3,27, obszar 4 – 2,88). Zróżnicowanie ocen może być związane z lepszym przygotowaniem merytorycznym oraz większą świadomością i aktywnością przedsiębiorców z dużych miast. W średniej ocenie czynnika występują istotne statystycznie różnice między obszarem 1 oraz obszarami 3 i 4 przy $p < 0,05$.

W bieżącej działalności gospodarczej, po założeniu podmiotu gospodarczego, ograniczenia finansowe zostały uznane za umiarkowaną barierę rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi żywieniowe i noclegowe (3,18). Na uwagę zasługuje zróżnicowana ocena przestrzenna czynnika. Bariery finansowe najbardziej ograniczały rozwój analizowanych przedsiębiorstw w miastach Lublin i Zamość (3,61). Średnia ocena czynnika z tego terenu różniła się istotnie statystycznie przy $p < 0,05$ z adekwatnym wynikiem dla powiatów puławskiego i łukowskiego (2,68). W stopniu umiarkowanym czynnikiem został

Warunkiem pobudzenia rozwoju badanych przedsiębiorstw jest dokonanie zmian w ich otoczeniu instytucjonalno-systemowym, które powinny dotyczyć zwłaszcza barier prawnych i administracyjnych. Szczególnie znacząca wydaje się być zmiana polityki fiskalnej państwa.

Literatura

- Adamkiewicz-Drwilo H.** (red.). 2007: Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości. PWN, Warszawa, 17.
Angowski M. 2005: Wpływ otoczenia na rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich. Wyd. Akademii Rolniczej w Lublinie, Lublin, 172.
Bolesta-Kukułka K. 1995: Świat organizacji. [W:] Zarządzanie. Teoria i praktyka (red. A.K. Koźmiński, W. Piotrowski). PWN, Warszawa, 46.
Buczak T., Malesa E., Nowacka K. (red.). 2006: Turystyka w 2005 r. GUS, Warszawa, 15-17.
Dąbrowska A. 2008: Rozwój rynku usług w Polsce – uwarunkowania i perspektywy. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, 95.
Sztucki T. 2000: Myśli o biznesie. Difin, Warszawa, 36.

Summary

The aim of the article was to identify and define the power of institutional and legal barriers hampering the foundation and development of businesses providing catering and accommodation services in lubelskie province. 281 business entities were taken into consideration in the 2007 research. Fiscal barriers (high taxes, obligatory social-security contributions and other obligatory contributions to the state budget) were described by the respondents as the most burdensome factors. Barriers which hamper the creation and current functioning of the analysed businesses to a moderate extent include legal factors, administrative factors and insufficient region promotion. Smaller hindrance to running a business entity is brought about by financial restrictions. The owners of catering and accommodation businesses feel a strong need for removing the aforementioned barriers which hinder the development of their businesses and result from the institutional and legal background.

Adres do korespondencji:

dr Marek Kuźmicki
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
Instytut Turystyki i Rekreacji
ul. Siderska 95/97
21-500 Biała Podlaska
tel. (83) 344 99 02
e-mail: marekbp7@gmail.com